

**Originalni naučni članak****UDK 502/504:008**

## Ekologija kao način života

**Prof. dr Dragan Koković**

Redovni profesor Filozofskog fakulteta Novi Sad

### Sažetak

Pravo razumevanje ekološke kulture zahteva razumevanje vrednosnih sistema i orijentacija. Ekološka kultura obuhvata ne samo pozitivne već neminovno i negativne pojave. Ona nema pozitivno -normativni naboj kao što je slučaj kod elitnog pojma kulture, već pretpostavlja i zahteva kritiku svakodnevnog života. Pažnja se usmerava prema pojavama iz prirode, prema odnosima u životnoj sredini, radnim navikama, vaspitanju dece itd.

Ekološka svest je duhovna dimenzija ekološke kulture i obuhvata stečena znanja i navike, usvojene vrednosti, stavove i uverenja, prihvatanje normi o tome šta je u prirodnoj i društvenoj sredini zdravo i kvalitetno, a šta nije, kako se zdravlje čuva, a šta ga ugrožava, na koji način se u postojećim uslovima može poboljšati svest i kvalitet života ljudi.

Ključne reči: *ekološka kultura, ekološka svest, ekološko obrazovanje, ekološka etika, ekološka patologija.*

### Abstract

The first understanding of ecological culture demands the understanding of values systems and orientations. Ecological culture includes not only positive, but also negative phenomena. It does not have positive-normatively character, as it is the case with the notion of elite culture, but it presupposes and demands a critique of everyday life. The attention is turned to natural phenomena, to relations in environment, to working habits, to education of children, etc. The ecological consciousness is a spiritual dimension of the ecological culture and includes knowledge and habits, values, stands and convictions, norms about healthy natural and social environment, about how to improve the quality of life.

Key words: *ecological consciousness, ecological culture, ecological education, ecological pathology.*

### Uvod

Unazad tridesetak godina o ekologiji se znalo površno ili skoro ništa; „smatralo se da je to nešto egzotično, čudno, strano, jedna od onih stvari poput vegetarijanstva ili meditacije u šta se rastočila silna energija generacije 68. U javnosti se bitka za prirodnu okolinu smatrala nekom vrstom metafizičke zavrzlake koja se apsurdno bavi marginalnim

problemima kao što su očuvanje zelenila – i koja zemlja shvata kao jedinstvenu celinu i to u trenutku kad milioni ljudi gledaju na ovoj jedinjoj zemlji, kad se na njoj vodi bezbroj prljavih lokalnih ratova. Mnogi su primećivali da omladina, prvi nosilac ove svesti, skreće u sumnjive konzervativne vode“ (Drakulić, 1983: 336).

Sa margina društva svest o ekološkim problemima polako se širila preko masovnih medija. Ekologija i ekološka svest postaju novi duh vremena, a ekološki pokret sve masovniji i organizovaniji zadirući u područja sa kojima ih, u prvi mah, niko nije dovodio u vezu, kao npr. ekonomija i kultura.

Zvanična dokumenta najčešće govore o zaštiti ljudske okoline kao čisto tehničkom problemu. Smatra se da će osiguranje sredstava i primena određenih tehničkih postupaka i ekonomskih mera kao i dobra saradnja vlade i države omogućiti i osigurati rešenja. Za trenutak je izgledalo da se sve može rešiti efikasnim filterima, specijalnim dimnjacima, novim tehnologijama. Proračuni zagađenosti eko-sistema i stepen istrošenosti prirodnih bogatstava još uvek su zvučali kao daleka, nestvarna i pesimistička preterivanja.

Činilo se da je panika preuranjena, retorika preteška i da čitava stvar nema političku težinu: razvijene države su insistirale na tehnološkom rešenju zagađenja. Vlade su formirale različite komisije za zaštitu životne sredine, dok je stvarni tehnički posao prešao u monopolističke ruke velikih kompanija za proizvodnju zaštitne opreme, koje su se, takođe, opet i još jednom, „okoristile parolama, a retoriku pretvorile u goli profit“. Problem zagađivanja povezan je sa bitnim pitanjima ljudske egzistencije i propadanje ekosistema ne može se svoditi samo na zagađivanje, jer se time prikrija jedna dublja, mnogo opasnija činjenica, a to je da način proizvodnje života, koji je u osnovi savremene civilizacije, proizvodi takvu vrstu zagađenja. Ono se ne može svoditi samo na promenu i primenu tehnike, već promenu načina proizvodnje, organizacije. To znači da treba menjati društvene, ekonomske i političke strukture, ali i svakodnevni život. Parcijalni pristup ovim problemima doveo je do tehnološkog optimizma, koji je ovu stvar razvodnjavao. Nasuprot takvom pristupu, holistički pristup ukazuje da su čovekov položaj u svetu i njegov odnos prema prirodi nedeljiva celina. Nije dovoljno donositi parcijalna rešenja, već se mora neprestano pitati o cilju, smislu i potrebama i vrednostima.

### **Pojam i osnovne karakteristike ekološke kulture**

Kada je u pitanju ekološka kultura, ne postoji ni najelementarniji uvid u njeno stanje, osim neposrednih impresija koje su nepouzidane. Nema ni celovitih opisa pa su zadaci koji se postavljaju pred obrazovanje izuzetno složeni i teški.

Ekološka kultura je deo opšte kulture, poseban ljudski kvalitet odnosa prema prirodi i životnoj sredini, kvalitet odnosa prema drugom čoveku kao vrednosti. U tom smislu, druga, „tuđa“ ličnost predstavlja vrednost. Ovako shvaćena ekološka kultura postaje nova vrednost. *Kriza*

*okoline, odnosno životne sredine nije ništa drugo do kriza vrednovanja.* Izmenjen odnos prema prirodi zahteva kultivisanje potreba, izgrađivanje vrednosti i uverenja koja bi se mogla svesti na moto: *dati više nego uzeti.* Izgrađivanje ekološke kulture kao nove etike može trajno i suštinski rešiti novonastale probleme. Ne treba zaboraviti da se jedino sociokulturnim rešenjima može delovati na uzroke degradacije životne sredine, dok se domet tehnoloških rešenja svodi uglavnom samo na uklanjanje postojeće zagađenosti.

Ekološka kultura je deo svakodnevnog života. Istorija je pokazala da je svakodnevica često bila odbijajući pojam pa se kultura svakodnevija smatrala za kulturu sa malim slovom „k“. Kultura se velikim slovom „K“ uvek je bila u svesti običnog čoveka i shvatala se usko, elitistički, kao umetnička i estetska kultura, kao neka vrsta pasivne dopune. Ekološka kultura je deo kulture življenja, područje života koje treba kultivisati. Kultura svakodnevnog života, među kojom ekološka kultura posebno, ukazuje na to da nisu relevantna samo umetnička dela već sve, gotovo sve manifestacije ljudskog življenja, uverenja, postupanja i delovanja, proizvodi pomoću kojih ljudi osiguravaju preživljavanje, integritet, identitet, reprodukciju itd.

Pravo razumevanje ekološke kulture zahteva razumevanje vrednosnih sistema i orijentacija.

U mojim školskim knjigama, priroda je prikazana kao divlja sila koju treba ukrotiti, okovati, naterati je da služi čoveku i njegovom pobedonosnom hodu u... katastrofu, po mišljenju Žana Bodrijara. Rušeći šume i potapajući drevna naselja, čovek je *postajao div*. A od diva se ne može očekivati da služi prirodi, da osluškuje njen unutrašnji ritam, da sa njom usklađuje svoje težnje i želje, kao što se ne može očekivati da jedna ideologija, okrenuta protiv ljudske prirode, prirode ekonomije i, uopšte protiv prirode stvari, ima obzira prema šumama, rekama i jezerima... Činilo se da je čovek došao na svet sa jednim jedinim zadatkom: da isušimo močvare, podiže oblakodere i unapređuje produktivnost rada. I liberalni Zapad je uništavao prirodu, ali uz licemernu grižu savesti, i sa izvesnom svešću o počinjenom grehu; boljševici takvih kočnica ni u sebi, ni u svojoj javnosti, nisu imali. Priroda je boljševicima bila nevažna i zbog toga što je sam njihov poduhvat počivao na jednom *contra naturum* programu. Šta je neprirodnije od projekta o opštem ljudskom usrećenju na zemlji? A srećna budućnost nije se nazirala kroz stoletna stabla hrastova nego kroz šume fabričkih dimnjaka. Dimnjaci su ušli čak i u grbove nekih socijalističkih republika, i to onih u kojima je najviše neprohodnih šuma (*M. Danojlić, Priroda, i jedno contra naturum učenje*).

Ova svest dovodi u pitanje usmerenje civilizacije, koja je svoju pobedu ostvarila na osnovu: „tri načina organizacije koja danas postaju načela njene propasti“:

- kartezijansko razdvajanje čoveka – subjekta u svetu predmeta kojima se rukuje (osnova modernog humanizma);

- nauka shvaćena kao objektivno saznanje, bez potrebe da se zna njen smisao i cilj, te ona samim tim postaje oruđe moći i sile;
- najzad, građansko, a kasnije marksističko shvatanje čoveka kao osvajača prirode (*prema: Moren, 1979: 232-233*).

Ekološka kultura obuhvata ne samo pozitivne već neminovno i negativne pojave. Ona nema pozitivno-normativni naboj kao što je slučaj kod elitnog pojma kulture, već pretpostavlja i zahteva kritiku svakodnevnog života. Pažnja se usmerava prema pojavama iz prirode, prema odnosima u životnoj sredini, radnim navikama, vaspitanju dece.

Ekološka svest je duhovna dimenzija ekološke kulture i obuhvata stečena znanja i navike, usvojene vrednosti, stavove i uverenja, prihvatanje normi o tome šta je u prirodnoj i društvenoj sredini zdravo i kvalitetno, a šta nije, kako se zdravlje čuva, a šta ga ugrožava, na koji način se u postojećim uslovima može poboljšati svest i kvalitet života ljudi.

Ekološku svest prati ekološka akcija i delovanje, postupci i radnje koje pojedinci i grupe *stvarno preduzimaju* u očuvanju, poboljšanju i stvaranju zdrave prirodne i društvene sredine. U svetu ekološkog delovanja poznata je parola: misli globalno, deluj lokalno. Ovaj princip može da bude ključna tačka svake ekološke kulture kao značajnog elementa u celokupnom načinu življenja. Samo shvatanje kulture kao načina života omogućuje govor o ekološkoj kulturi koja podrazumeva određena uverenja, vrednosti i spremnost da se participira u brizi za svoju životnu sredinu. Ona uključuje znanja, stavove, navike, umeća, ubeđenja, odgovornost, norme i obrasce ponašanja. Ona gaji i neguje spremnost da se pojedinac ponaša u skladu sa potrebom zdrave životne sredine. Ona uključuje: kulturu stanovanja, kulturu negovanja zelenih površina, zdravstvenu kulturu i higijenu, kulturu rada i odmora, saobraćajnu kulturu, medijsku kulturu i kulturu vizuelnih komunikacija, kulturu gajenja cveća i životinja, kulturu ljudskih odnosa, kulturu izletništva, kulturu prostornog uređenja okoline, urbanu kulturu, kulturu odgovornosti, hortikulturu.

*Pojedinci se na različit način odnose i ponašaju u svakodnevnom životu. Ekološkom kulturom se izražava odnos čoveka prema životnoj sredini. Preduslov za to jeste posedovanje ekološke svesti, ali iz razvijene ekološke svesti ne moraju uvek proizaći adekvatni obrasci delovanja i ponašanja. Tada kažemo da pojedinac nema izgrađenu ekološku kulturu (Kundačina, 1998: 22).*

Ekološka kultura zavisi od stanja na području opšte kulture. Ne može se posedovati ekološka kultura ako nedostaje i manjka opšta kultura. Svaka razvijena kultura življenja nezaobilazno u savremenom svetu uključuje ekološku kulturu.

Ekološka kultura upozorava na to da industrijski razvoj može biti poguban. Ona se ne može svesti na strogo ekološke probleme, već nužno uključuje opštu organizaciju društva, odnos čovek–priroda itd. Nužno je prihvatanje i uvežbavanje onih odlika egzistencije koji se ne suprotstavljaju zajedničkom nastanku života čovečanstva i biosfere. Koliko je teško i

istovremeno realistično takvo uvežbavanje, takođe je jasno. To uvežbavanje se ne odnosi samo na pojedinca, već zahteva od svih koji ne zatvaraju oči pred nužnostima našeg stanja, solidarnost stava i akcije. To uvežbavanje će (pre svega u tzv. civilizovanim i kulturnim krugovima) naići na odbojnost. Ono se mora suprotstaviti moćnim interesima svih merodavnih na celom svetu, da postane novi „way of life“ (način života). Do sada, nažalost, nije postojao niko ko je mogao da podnese odgovornost. Pozivanje na stručnjake bila je najomiljenija igra koja je omogućavala odbacivanje odgovornosti.

*Danas se sve više mora razvijati životna sredina za obrazovanje. Vaspitač može uspeti samo ako je povezan sa graditeljima gradova, kuća i stanova. Upravljanje poslovima „ne bi trebalo da bude smatrano kao cilj za sebe, nezavisan od drugih vidova života društva i pojedinca. Oni koji su zaduženi za upravljanje privatnim ili državnim poslovima, čak i ako raspolažu većim stepenom moći i većom odgovornošću, ne treba da zaborave da su građani kao i svi drugi“ (Grul, 1985: 374-375).<sup>65</sup> Tehnologija ne može biti lek za sve društvene bolesti. Rešenje je moguće tek kad se u analizu uključe problemi životne sredine, individualne vrednosti pojedinca i poštovanje njegovog identiteta. Rešenja koja nude optimisti vrlo su privlačna, jer su isključivo tehnološke prirode. Međutim, oni zaboravljaju da problem nije samo tehnološke, već političke, društvene i psihološke prirode.*

Obrazovanje vezano za probleme životne sredine predstavlja proces sticanja znanja o odnosu čoveka sa totalnom sredinom koja ga okružuje. Svaki čovek mora preispitati sebe da bi otkrio posebne oblike, načine i stilove življenja. To, između ostalog, čini putem sistema obrazovanja. Uz mnogobrojne druge mere kojima se pristupa zaštiti životne sredine, prilagođavanje obrazovnog procesa ovim zadacima, na svim nivoima – od predškolskog perioda do postdiplomskih studija – predstavlja trajan zadatak usmeren za pronalaženje rešenja u jednoj dugoročnoj perspektivi (*Rakić, 1973: 101*).

### **Ekologija – univerzalna etika**

Treba i dalje stvarati pokret širokog vaspitanja i obrazovanja svih građana za prihvatanje i sprovođenje ideja o zaštiti životne sredine (*Rakić, ibid., 106-107*). Ekološko vaspitanje se ne sme inspirisati apokaliptičnom vizijom i psihozom zastrašivanja i iluzijom o ekološkim „sanitarnim“ merama. Ekološko obrazovanje treba da ukaže na potrebu menjanja zatečenih odnosa proizvodnje, načina proizvodnje i njima svojstvene organizacije rada i profilerske uloge tehnike i tehnologije. Gajenje ekološke svesti svih struktura društva, kultivisanje za ekologiju postaje novi obrazovni moto i duh vremena.

---

<sup>65</sup> O ekološkoj svesti i ekološkom obrazovanju šire videti u : Marković, D. Ž. (1991). *Socijalna ekologija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. Strane 177–190. Cifrić, I/Čulig, B. (1987). *Ekološka svijest mladih*. Zagreb: CDD.

Ekološko vaspitanje i obrazovanje treba da sadrži kritiku uzdizanja pobeđe čoveka nad prirodom, odnosno stava da je unakažavanje prirode najuzvišenija epopeja i podvig. Pobeđena priroda znači samouništenje čoveka (*Moren, 1979: 233*). Ekološka svest je, po Morenu, svest da je okolina ekosistem, tj. živa samoorganizovana (spontana) celina. Ekološka svest je, dalje, „svest o zavisnosti naše nezavisnosti“, tj. o osnovnoj vezi sa ekosistemom, koji nas navodi na to „da odbacimo naše viđenje sveta predmeta i čoveka ostrva“.

Ekološka svest osvetljava drugo, skriveno lice nauke i to na svoj način. Nije reč o devalviranju nauke, već samo ukazivanje na njeno drugo, mračno lice. Sve što čini osnov čudesne veličine nauke, njenu snagu istine, ima i svoje naličje. Nauka istovremeno doprinosi ekološkoj i antropološkoj katastrofi jer, kao i tehnika, rasparčava probleme i postala je čisto oruđe. Problem nauke treba da se ponovo razmotri, već da se o njemu misli zavisno od razvitka.

Postoji potreba za ranim sistematskim razvojem globalne perspektive. Pedagoška nauka to mora činiti i uvažavati sa istom odgovornošću jer je u pitanju problem čoveka i ukupni društveni razvoj. Znanja o ekologiji i zaštiti životne sredine značajna su za formiranje svesti o ugroženosti životne sredine. Negovanje odgovornosti mora biti shvaćeno kao trajna i neprekidna dužnost čoveka da čuva životnu sredinu. Od početka je potrebno razvijati: samopoštovanje, komunikaciju i kooperaciju. Ako postoji samopoštovanje, dete je sposobno da razlikuje šta je pozitivno i jedinstveno kod drugih ljudi.

*Samopoštovanje* je vrlo bitno za kasniji razvoj (adolescencija) jer će pojedinac biti spreman da samostalno donosi odluke i preuzima konstruktivne aktivnosti u kriznim situacijama. Sve ovo se odnosi na životnu sredinu čije je poznavanje i zaštita jedan od osnovnih ciljeva globalnog vaspitanja.

*Komunikacija* i svest o drugom osnovna je pretpostavka i značajan cilj globalnog vaspitanja i obrazovanja. Dobra komunikacija je osnova za ublažavanje i rešavanje svih konflikata.

*Kooperacija* podstiče saradnju, putem nje se stiče iskustvo važnosti međusobne povezanosti koja je preduslov za razvoj globalne svesti (*Mišković, 1993: 4*). Osnova odnosa učenika prema životnoj sredini jesu znanja, vladanje osnovnim ekološkim pojmovima i stalno informisanje. Sve ovo je zasada deficitarno, nedovoljno, usko i parcijalno. Posedovanje ili ovladavanje određenim znanjima ne mora značiti da pojedinac ima ekološku svest, koja pretpostavlja učešće. Učenici mogu imati znanja i informacije, ali mogu biti i potpuno pasivni u očuvanju životne sredine. Pored znanja mora postojati ekološka orijentacija, afektivni i voljni odnos prema životnoj sredini. Mora se doživeti sopstvena sredina, a ona se doživljava kroz aktivno učešće, za šta mora postojati motivacija.

*Ekološka informisanost* označava stepen učenikovog upoznavanja sa ekološkim problemima, pojavama, životnom sredinom, njenom ugroženošću, vrednostima životne sredine i kvaliteta življenja; informisanost uključuje i upoznavanje sa normama ponašanja u životnoj sredini i mogućnostima unapređenja sredine.

*Ekološko znanje* je skup činjenica o kojima je učenik ovladao u vezi sa problemima ekologije iz različitih nastavnih predmeta ili na neki drugi način (neformalno obrazovanje).

*Ekološka orijentacija* ukazuje na stepen kad učenik prihvata vrednosti životne sredine, način i sredstva kojima poklanja posebnu pažnju u oblasti zaštite životne sredine.

*Spremnost na akciju* (participaciju) označava zadovoljstvo i želju da se učestvuje u očuvanju životne sredine na različite načine.

*Percepciju o ugroženosti životne sredine* treba shvatiti kao stepen u kome učenici i nastavnici opažaju da je sredina ugrožena (*Kundačina, 1992: 141-142*).

Učenici moraju znati da ekološki temelj čovekovog života i svih živih bića treba da bude predmet neophodne brige porodice, grupe vršnjaka, škole, masovnih komunikacija. Oni, treba da saznaju kako ekološki temelj nije trajan, već trošan kao što je trošno ljudsko biće.

Neograničena ekspanzija u ograničenoj sredini može dovesti samo do propasti. Verovanje u neprekidni rast posledica je jedne nakaradne ekološke politike koja je naglašavala ekspanziju, samopotvrđivanje i takmičarstvo. Sveopšta privrženost rastu nadvladala je sve ostale ideologije; rast je postao „opijum za narod“.

Politička, i ne samo politička razmimoilaženja sve više i više će prerastati u oštru borbu onih koji razaraju zemlju i njenih čuvara.

*Ekološka patologija* danas je sve više prisutna, a označava poremećaj tokova života u prirodi.

Ekološka svest je *etična*. Ona podrazumeva da je neophodno istinsko zalaganje za očuvanje životne sredine i potencira pitanja etike. Nemoral, dupli standardi, prikrivanja najrazličitije vrste prisutni su u savremenom društvu. Zagađivači znaju posledice postupaka, ali zakon interesa ili politički imperativ nadvladavaju sve druge razloge. Moral i pravo već uključuju ekološke komponente. Moralno-ekološka odgovornost se probija, doduše teškom mukom, a nova ekološka prava ipak predstavljaju obavezu, deluju pozitivno jer zaustavljaju vrhovne silnike u razrušavanju životne sredine.

Razvijanje ekološkog morala treba osmisliti. Učenici treba da steknu etičke vrednosti i stavove o životnoj sredini, moralna načela odgovornosti i dužnosti za svoj život i život ostalih građana. Voleti prirodu znači voleti slobodu, verovati u nju. Sloboda je srž ljudske prirode, a odbrana prirode je često neodvojiva od odbrane kulture.

Ekološka svest sadrži i *patriotsku komponentu* – ljubav prema svojoj zemlji. To podrazumeva angažovanje u zajednici življenja, borbu protiv ekološke patologije. Svako ugrožavanje zajednice, bila to kupovina prljavih tehnologija ili skladištenje nuklearnog otpada nije patriotski čin. Svaka zagađenost (vode, vazduha, zemljišta) nepatriotski je čin. Nužno je poštovati tuđi život, misliti na druge ljude, poštovati pravila demokratskog života i civilizacijske vrednosti.

Svako bi da spase svoj manastir, svoju rečnu dolinu, svoje selo i svoj rodni kutak: neka branu dižu gde god hoće i nek nuklearku postavljaju gde im je volja, samo ne u našoj najbližoj okolini. Energiju koja se od takve centrale dobija rado ćemo koristiti; nismo ljudi da je se odričemo... Ne želimo da žrtvuemo nijednu povoljnost savremenog načina života, a hteli bismo da izbegnemo neke neprijatnosti, koje je nemoguće odvojiti od pogodnosti. Oštrije nego ikada ranije postavlja se pitanje izbora vrednosti, do kojih nam je stalo (*M. Danojlić*).

Ekološka svest je *estetska*. Estetika poštuje harmoniju, ekologija zahteva harmoniju. Životna sredina koja nije estetski kultivisana nepovoljno deluje na čoveka, jer on, između ostalog, stvara po zakonima lepote. Čista životna sredina, estetski oplemenjena, pretpostavka je savremene ekološke kulture.

Pažnje vredan je argument za ovu karakteristiku ekološke svesti: upravo zato što polazeći od prirode postoji univerzalna harmonija koja je izbalansirana u svim pravcima, čovekov zahvat nužno mora za sobom povući lanac destruktivnih promena. Pošto je priroda savršena, čovek na njoj ne može ništa izmeniti a da ne smanji njenu savršenost. Ovo poriče omiljenu predstavu i ideju o očovečavanju druge ljudske prirode i kulture kao veštačke sredine.

Ekološka svest je *globalna*. O tome svedoči uticajni svetski pokret koji se krajnje jedinstveno i efektno naziva „zeleni“, koji okuplja mlade ekologe i pacifiste čitavog sveta, uporne „popravljače“ svesti i borce za zaštitu životne sredine. Reč je o globalnoj zajednici života (*global community of life*) kao temelju ljudskog iskustva i odnosa čovek – priroda. Toj zajednici pripada čovek kao član ekosistema, bez obzira na to da li je i koliko tokom kulturne istorije bio svestan te činjenice (*Cifrić, 2006: 48*).

Tu sklad valja neprestano tražiti, uvek ga iznova odmeravati i učvršćivati. Što se dobije na jednoj, izgubi se na drugoj strani; nečega se moramo odreći. Priroda ima svoj unutrašnji regulativ. Nered smo izazvali mi, nezasitni, nepokorni i skloni lenstvovanju. Ceo moderni razvoj kao da je usmeren lagodnosti i širenju dokolice. Da bi se sačuvao svet kakav od postanja jeste, valja prihvatiti muku, pristati na nju. Drvo, kamen, trava i voda, iz dana u dan se muče, a čovek voli da zabušava. Priroda se može voleti na razne načine: neki u njoj uživaju očima, a drugi zubima i nopcima. Na planinskim prevojima susrećete dve vrste zaljubljenika u prirodu: jedni koračaju s rancima na leđima, napreduju u znoju lica svoga, a drugi iz automobila fotografišu predele.

Briga za prirodu podrazumeva opredeljenje za jednostavniji i siromašniji život. Jesmo li spremni da odbacimo san o svojoj svemoći, zarad dobre i prosvetljene nemoći. Pokajaćemo se ako bezglavo nastavimo dosadašnjim putem, pokajaćemo se i ako odustanemo. Zadatak upravljača je da, u svakoj datoj prilici građanima predoče sve mogućnosti izbora i da ispostave cenovnik... Što se prirode tiče, ona je, očigledno, duboko konzervativna. Ne voli skokove. (*M. Danojlić*)

Osnovno pitanje svodi se na razrešenje dileme između bezumlja neprestanog industrijskog napredovanja s jedne strane i večnih zakona zemlje i prirode s druge.



### Zaključak

Ekološka problematika postaje sve aktuelnija i značajnija, a ekološko vaspitanje i ekološka svest novih generacija sve potrebniji. Socijalnu ekologiju i antropologiju obrazovanja zanima, pre svega, ljudska ekologija, tj. međuljudski odnos i međudelovanje ljudi, sve ono što u ljudskoj sredini proizilazi i što tu sredinu menja.

Problematika ljudske ekologije ne može se smestiti u bilo koju posebnu prirodnu ili pak društvenu nauku, a kada je reč o školi u neki poseban predmet, isto kao što ekološke probleme ne mogu rešavati specijalisti. U sklopu uvođenja novih programa i predmeta obrazovanja danas se smišlja mnogo „ekoloških zanimanja“. Treba biti oprezan, uz uvažavanje holističkog pristupa.

U vaspitno-obrazovnom radu *sve što je vezano za ekologiju mora se zasnivati na shvatanju odnosa društva, prirode i kulture*. Jedino uvažavanje ovoga odnosa neće dovesti do razvijanja lažne ekološke svesti. Ekološka teorija i ekološka praksa treba da razvijaju *učesće šireg kruga ljudi koji treba da ekologiju shvate kao način života*, da učestvuju u celokupnoj društvenoj reprodukciji i reprodukciji ljudske sredine. Postizanje svesti o stvarnoj socioekološkoj sredini je najvažniji cilj obrazovanja. Obrazovni sistem se mora osposobiti za širok delokrug društvenih potreba koji se odnosi na problem životne sredine i uključuje širok spektar vanškolskih institucija i nivoa, od kojih svaki predstavlja specifičan i odgovoran činilac jedinstvenog obrazovnog procesa.

### Literatura:

1. Capra, F. (1986). Vrijeme preokreta. Zagreb: Globus.
2. Cifrić, I/Čulig, B. (1987). Ekološka svijest mladih. Zagreb: CDD.
3. Cifrić, I. (1989). Socijalna ekologija. Zagreb: Globus.
4. Cifrić, I. (1994). Napredak i opstanak. Zagreb: HSD, Zavod za sociologiju F.F.
5. Cifrić, I. (2000). Moderno društvo i svjetski etos. Zagreb: HSD, Zavod za sociologiju F.F.
6. Cifrić, I. (2002). Okoliš i održivi razvoj. Zagreb: HSD, Zavod za sociologiju F.F.
7. Cifrić, I. (2006). Odnos prema životu – kontekst biocentrične orijentacije, u: Socijalna ekologija 1-2, Zagreb.
8. Drakulić, S. (1983). Ekologija između dimnjaka i revolucije, u: Rukoveti 1-2, Subotica.
9. Glavač, V. (1999). Uvod u globalnu ekologiju. Zagreb: DUZO.
10. Gorz, A. (1982). Ekologija i politika. Beograd: Prosveta.
11. Grul, H. (1985). Jedna planeta je opljačkana. Beograd: Prosveta.
12. Korać, Z. (1976). Ekološka psihologija, u: Psihologija, br. 3–4, Beograd.

13. Kundačina, M. (1998). Faktori osposobljavanja učenika u zaštiti životne sredine. Užice: Učiteljski fakultet.
14. Marković, D. Ž. (1991). Socijalna ekologija. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
15. Mišković, M. (1993). Srce za planetu, u: Nastava i vaspitanje br. 5, Beograd.
16. Moren, E. (1979). Duh vremena II. Beograd: BIGZ.
17. Rakić, Lj. (1973). Obrazovanje i problemi čovekove okoline, u: Enciklopedija moderna br. 23, Beograd.
18. Rifkin, J. (1986). Posustajanje budućnosti. Zagreb: Naprijed.
19. Supek, R. (1988). Ova jedina zemlja. Zagreb: Globus.